

УДК 336.77:332.2

А.А. Пислиця, ст. гр. ФК-13м, Т.М. Котенко, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Аналіз стану кредитування юридичних осіб в банківській сфері

Стаття присвячена аналізу стану банківського кредитування в сучасних умовах національної економіки України. Розглянуто оцінку наданих кредитів юридичним особам за період 2008 – 2013 рр.. Пошук основних проблем та напрямків удосконалення законодавства України пов'язаних із банківським кредитом. Здійснено аналіз використання зарубіжного досвіду роботи кредитних агентств в сучасних умовах економіки України. Досліджено можливі шляхи вирішення розглянутих проблем.

комерційний банк, банківське кредитування, позичальник, кредитоспроможність, кредитне агентство (бюро)

Постановка проблеми та її актуальність. Останнім часом на розвиток економіки будь-якої країни світу суттєво впливає ступінь розвитку банківської системи. Економіка України знаходиться постійно під впливом, як зовнішніх, так і внутрішніх факторів впливу на розвиток. З цим пов'язані різні коливання в динаміці діяльності банківського сектору, і відповідно, банківського кредитування. При цьому банківська система продовжує бути провідним сектором економіки. Однією з найважливіших функцій банківської системи є мобілізація тимчасово вільних коштів з метою перетворення їх у працюючий капітал. На сьогодні кредити залишаються основним прибутком для українських банків. Комерційні банки впливають на розвиток національної економіки під час купівлі вільних ресурсів на кредитному ринку та подальшим їх продажем вітчизняним підприємствам. За рахунок банківського кредитування можуть задовольнятися потреби як фізичних, так і юридичних осіб. Тому завжди стан банківського кредитування є важливим як для національної економіки, так і для суб'єктів господарювання [1].

На сьогодні для розвитку економіки України пріоритетним є забезпечення малих та середніх підприємств кредитами, які створюють більшу частину валового внутрішнього продукту в країнах з розвинутою ринковою економікою.

Мета статті є дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України, виявлення проблем банківського кредитування юридичних осіб та їх оперативне вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку кредитування юридичних осіб в банківській системі зустрічаються в працях як зарубіжних так і вітчизняних авторів, зокрема: Е.Дж. Долана, С.М. Ілляшенка, І.О. Лютого, Ю.С. Масленченкова, М.Ф. Пуховкіної, К.К. Садвокасової, І. Осадчого та багатьох інших. Вивченню питання банківського кредитування фінансовими установами позичальників присвячена значна кількість праць багатьох науковців, але існує потреба подальшого дослідження стану у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківський кредит – це форма кредиту, за якою грошові кошти надаються в позику банками. Комерційні банки, що мають ліцензію НБУ, є головною ланкою кредитної системи, вони одночасно виступають у ролі покупця і продавця наявних у суспільства тимчасово вільних коштів [2].

Основними принципами банківського кредитування є забезпеченість, строковість, платність та цільова направленість. Принцип забезпеченості позичок має на меті захистити інтереси банку і не допустити збитків від неповернення боргу внаслідок неплатоспроможності позичальника. Принцип строковості та платності означає, що кредит має бути повернений позичальником банку в завчасно обумовлений термін з відповідною платою за користування позички. Від дотримання цього принципу залежить можливість надання нових кредитів. Цільовий характер використання передбачає вкладення позичкових коштів на конкретні цілі, обумовлені кредитним договором [3].

Основними джерелами формування банківських кредитних ресурсів є власні кошти банків, залишки на розрахункових і поточних рахунках, залучені на депозитні рахунки кошти юридичних і фізичних осіб, міжбанківські кредити та кошти одержані від випуску цінних паперів [2].

На сучасному етапі економічного розвитку одним із важливих шляхів виходу України з кризового стану займає вдосконалення та подальший розвиток банківського кредитування. Підвищення ефективності банківського сектору – одна з основних проблем країни, яка існує на сьогоднішні.

На основі даних звітів оприлюднених офіційним інтернет-представництвом Національного банку України [4] та Асоціації українських банків [5] побудовано таблицю, в якій зазначається динаміка кредитів юридичних осіб на період 2008-2013 рр. [6].

Таблиця 1 – Динаміка кредитів наданих юридичним особам банками у 2008 – 2013 рр.

Період на 01.01.	Загальні обсяги кредитного портфеля банків України, млн. грн.	Обсяги кредитування юридичних осіб, млн. грн.	Частка кредитів, наданих юридичним особам, %	Темпи зростання обсягів кредитування юр. осіб, %
2008 р.	462149,10	236063,19	51,08	-
2009 р.	759686,00	409467,74	53,90	173,46
2010 р.	635422,01	347806,77	54,74	84,94
2011 р.	613285,07	476181,35	77,64	136,91
2012 р.	604191,62	482662,70	79,89	101,36
2013 р.	594521,91	489697,35	82,37	101,46

Як видно з даних наведених в таблиці. Найбільший обсяг кредитування був у 2008-2009 рр., він зріс на 173404,55 млн. грн., а темп зростання цих кредитів 173,46 %. В період 2009-2010 рр. обсяг кредитування юридичних осіб знизився на 61 660,97 млн. грн. або на 15,06 %. Темп зростання кредитів різко впав на 88,52 %. Такий різкий спад можна пояснити світовою фінансовою кризою тих років, неймовірні зміни валют та збільшення вартості кредитів, призвело до банкрутства багатьох підприємств, вони елементарно не могли повернути кредити банкам. Все через недостатньо глибокий аналіз фінансового стану позичальника, відсутність дисконтування застави з врахуванням ризику його знецінення в докризовий період і призвели в період кризи до високого рівня проблемної заборгованості [6].

У період з 2010-2012 рр. банки України скорочують обсяг кредитного портфеля, а обсяг кредитування юридичних осіб збільшується. У 2011 р. темп зростання наданих кредитів був найбільшим після фінансової кризи – 136,91 %. Найбільша частка кредитів виданих підприємствам за аналізований період зафіксовано у 2013 р., що складав 82,37 % обсягу кредитів. А обсяг кредитування з кожним роком зростає, що свідчить про позитивну тенденцію кредитування у банківській системі України.

Отже, можна стверджувати, що з одного боку виникнення проблемної заборгованості зумовлене негативними наслідками фінансової кризи, з іншого - серйозними помилками в кредитній політиці самих банків і з третього - умисними неплатежами позичальників.

Банківське кредитування в Україні впливає на національну економіку. Але варто зауважити, що розвиток кредитних відносин зумовлений низкою проблем, основними з яких є: складна процедура отримання кредиту; чинник страху "життя в борг"; недостатня державна підтримка ринку кредитування; існуючі недоліки у сучасних системах оцінки кредитоспроможності позичальників; відсутність знань про процедуру отримання кредиту; високі відсоткові ставки; відсутність чіткої законодавчої регламентації кредитних відносин; низький рівень довготермінового та інвестиційного кредитування [7].

Основним напрямком вдосконалення фінансової системи України є підвищення функціонування законодавчих та нормативних документів, щоб не допустити щонайменших обмежень щодо інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

Отже, теперішнє законодавство України необхідно суттєво вдосконалювати за такими напрямками, як:

- 1) розробити пакет нових законів, які регламентують діяльність банківських установ з врахуванням міжнародних норм та звичаїв у банківській практиці;
- 2) обмежити втручання держави у сферу приватних інтересів комерційних банків рамками, встановленими законодавством;
- 3) узгодити норми спеціального банківського законодавства з нормами інших галузей українського законодавства;
- 4) надати фінансово-банківському законодавству характеру прямої дії.

На сьогодні кожен банк обирає свою власну методику оцінки кредитоспроможності та правила оформлення та підготовку укладення кредитного договору.

Основною метою здійснення оцінки кредитоспроможності позичальника для банківської установи є уникнення кредитних ризиків від неповернення кредиту. Точність оцінки важлива також і для клієнтів банку, оскільки від неї залежить не тільки рішення про надання кредиту, а й окремі умови кредитної угоди.

Існують такі основні етапи організації процесу кредитування:

1. Подання заявки клієнтом за спеціальною формою. На цьому етапі оцінюються сильні й слабкі сторони майбутнього позичальника та об'єкта кредитування. Крім заявки, клієнт має подати такі документи: анкета позичальника, копії установчих документів, копію статуту, документи, що стосуються забезпечення кредиту, кредитна історія.

2. Вивчення кредитоспроможності клієнта. При цьому аналіз кредитної заявки клієнта та його кредитоспроможності базується на використанні різних джерел інформації, серед яких:

- матеріали, отримані безпосередньо від позичальника;
- матеріали, що знаходяться в архіві і базі даних самого банку;
- відомості, отримані від кредиторів, покупців і постачальників позичальника та інших зовнішніх джерел.

Важливе значення мають архіви банку. Якщо клієнт вже отримував кредит у цьому банку, то в архіві містяться відомості про можливі затримки в погашенні боргу або інші порушення.

А також, значуще значення має інформація надана існуючими на сьогодні кредитними агентствами (бюро).

3. Розробка умов процесу кредитування, підготовці й укладанні кредитного договору, графік погашення кредиту відповідно до строків оборотності того виду

капіталу на формування якого видається позика.

Після досягнення згоди за всіма питаннями підписується кредитний договір.

4. Після підписання кредитної угоди працівник кредитного відділу оформляє бухгалтерські документи, які містять вказівки щодо відкриття позичкового рахунку та видачі кредиту.

5. Етап процесу банківського кредитування полягає в поверненні кредиту разом з відсотками [8].

Автором Кіріною Ю.С. пропонується узагальнене трактування терміну "кредитоспроможність позичальника банку". "Кредитоспроможність позичальника банку" – це комплексна якісна оцінка позичальника, що характеризує наявність передумов для отримання кредиту, яка підтверджує його спроможність у повному обсязі та у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями [9].

Спираючись на вище вказане та на підставі результатів перевірки банківських працівників банк робить висновки про здатність клієнта повернути борги та приймає рішення про надання грошових коштів позичальнику.

У більшості країн світу банки, що надають комерційні кредити на постійній основі обмінюються інформацією про платоспроможність позичальників через кредитне агентство (бюро). Світовий досвід показує, що кредитне агентство підвищує рівень відомостей банків про потенційних позичальників і дає можливість більш точного прогнозування повернення позик. Наявність таких бюро призводить до того, що банки спроможні зменшити плату своїм клієнтам за надання необхідної інформації. А найвагомішим плюсом кредитних бюро є стимулювання позичальника до повернення кредиту. Так як потенційні кредитори при прийнятті рішення про надання позикових коштів перевірятимуть кредитну історію, і якщо вона виявиться заплямована репутація позичальника упаде, і отримання необхідних грошових ресурсів буде проблематичне.

Відповідно до ст. 3 Закону України "Про організацію формування та обігу кредитних історій" кредитна історія – це сукупність інформації про юридичну або фізичну особу, що її ідентифікує, відомостей про виконання нею зобов'язань за кредитними правочинами [10].

На сьогодні в Україні функціонує три основних бюро кредитних історій:

1. ТОВ "Українське бюро кредитних історій";
2. ПАТ "Перше всеукраїнське бюро кредитних історій";
3. Національне об'єднання бюро кредитних історій.

Національна економіка, як і банківська сфера розвивається під впливом міжнародної економіки, про що свідчить криза банківської сфери 2013 – початок 2014 років.

Для ефективного розвитку кредитної діяльності банківської системи України в цілому, необхідно визначити подальші дії для налагодження наявного стану:

- вдосконалити регулятивну та законодавчу базу, котрі захищають права кредиторів, а саме тимчасове положення про банківський кредит скасувати та прийняти Закон України "Про банківський кредит";
- необхідно удосконалити механізм надання кредитів, особливо оцінку кредитоспроможності позичальників, посилити аналіз доходів, для зниження ризиків;
- удосконалення Українського бюро кредитних історій, отримання інформації щодо недобросовісних позичальників, поручителів, заставодавців, застосування світового досвіду;
- гарантія високого рівня професійної підготовки банківських працівників;
- встановлення довготермінової співпраці між позичальником та кредитором.

Данні заходи сприяли б дотриманню принципів кредитування, зниженню ризиків та покращення взаємовідносин позичальника з банком.

Висновки. Отже, можна сказати, що кредитування юридичних осіб для банку є одним із основних джерел формування прибутку. На сьогодні існує низка проблем і їх вирішення потребує значного періоду, до них відносять високі процентні ставки, проблем з отриманням кредиту, збільшення кредитних ризиків під впливом макроекономічних показників розвитку держави, вирішення їх сприятиме отриманню банками максимального прибутку.

Наведена динаміка кредитування юридичних осіб визначила загальне зниження обсягів кредитних портфелів банків України, а частка наданих кредитів зростає з кожним роком.

Розвиток банківського кредитування може мати різні наслідки, але системність взаємовідносин між різними суб'єктами господарювання не повинна бути втрачена.

Список літератури

1. Економіка України після кризи: орієнтири стратегічних реформ / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін. ; [за ред. Я. А. Жаліла]. – К. : НІСД, 2010. – 104 с.
2. Лагутін, В.Д. Кредитування: теорія і практика [Текст]: навч. посіб. / В.Д. Лагутін. – 3-тє видання. – К.: "Знання", 2002. – 215 с.
3. Петрук О.М. Банківська справа [Текст]: навч. посіб. / О.М. Петрук; за ред. Ф.Ф. Бутинця. - К.: "Кондор", 2007. - 466 с.
4. Національний банк України Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
5. Асоціації українських банків Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aub.org.ua>
6. Рубіжанський В.С. Оцінка рівня організації банківського кредитування в Україні / В.С. Рубіжанський // Управління розвитком. - 2013. - № 14. - С. 153-156.
7. Луців Б. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України / Б. Луців // Світ фінансів. – 2008. – № 1. – С. 14–21.
8. Мороз А. Банківські операції: підручник / А. Мороз, М. Савлук, М. Пуховкіна. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
9. Кіріна Ю. С. Визначення змістовного наповнення поняття "Кредитоспроможність позичальника банку" / Ю. С. Кіріна // Управління розвитком. - 2013. - №19. - С. 149-150
10. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України // ВВР. – 2005. – N 32. - Ст. 421
11. Долан Е.Дж. Економікс: англо-російський словник-справочник / Е. Дж. Долан, Б. И. Домненко. - М. : Лазурь : Бухгалтерский облік, 1994. - 542 с.
12. Ілляшенко С.М. Економічний ризик [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. М. Ілляшенко ; Сум. держ. ун-т. - 2-ге вид., переробл. та допов. - К. : Центр навчальної літератури, 2004. - 218 с.
13. Лютій І.О. Іпотека: сучасні концепції, тенденції та суперечності розвитку [Текст] : монографія / І. О. Лютій, В. І. Савич, О. М. Калівошко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. - К. : Центр учбової літератури, 2009. - 548 с.
14. Масленченков Ю. С. Стратегічний і кризовий менеджмент фірми: навчальний посібник для вузів / Ю.С. Масленченков, Ю.Н. Тронин. - М.: ИТК «Дашков и К», 2005. - 884 с.
15. Пуховкін, М.Ф. Центральний банк і грошово-кредитна політика [Текст] : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / М. Ф. Пуховкіна, Т. П. Остапішин, В. С. Білошапка ; Київ. нац. екон. ун-т. - 2-ге вид., переробл. та допов. - К. : Вид-во Київ. нац. екон. ун-ту, 2003. - 180 с.,
16. Садвакасов, К.К. Комерційні банки: управлінський аналіз діяльності, планування і контроль [Текст] / К. К. Садвакасов. - М. : Ось - 89, 1998. - 160 с.

Одержано 11.03.14